

در مکتب قرآن

درس گفتارهای شهید آیت الله دکتر بهشتی
در تفسیر قرآن کریم

شهید آیت الله دکتر سید محمد حسینی بهشتی

بنیاد نشر آثار و اندیشه های شهید آیت الله دکتر بهشتی

سرشناسه	بهشتی، محمد ۱۳۰۷-۱۳۶۰
عنوان و پدیدآورنده	در مکتب قرآن: درس گفتارهای شهید آیتالله دکتر بهشتی در تفسیر قرآن / سیدمحمد حسینی بهشتی؛ تهیه و تنظیم بنیاد نشر آثار و اندیشه‌های شهید آیتالله دکتر بهشتی
مشخصات نشر	تهران، روزنه، ۱۳۹۲
مشخصات ظاهری	۱۰۸ ص
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۳۳۴-۴۶۹-۶
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا
موضوع	بهشتی، سیدمحمد، ۱۳۰۷-۱۳۶۰ — پیام‌ها و سخنرانی‌ها.
موضوع	تفسیر (سوره فاتحه)
موضوع	تفسیر شبهه - قرن ۱۴
شناسه افزوده	بنیاد نشر آثار و اندیشه‌های آیتالله شهید دکتر بهشتی
رده‌بندی کنگره	DSR۱۶۶۸/۱۸۸۴ ۱۳۹۲
رده‌بندی دیوئی	۹۵۵/۸۴۲۰۹۲
شماره کتابخانه	

کتابخانه مرکزی و اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران
شماره: ۲۵۳۱۹۹
تاریخ: ۱۳۹۲/۱۲/۲۲

فهرست

- پیشگفتار ۷
- بخش اول: سوره حمد ۱۳
- بخش دوم: روش برداشت از قرآن ۵۱

در مکتب قرآن

تهیه و تنظیم: بنیاد نشر آثار و اندیشه‌های شهید آیت‌الله دکتر بهشتی

تلفن: ۸۸۳۲۰۹۰۱-۲

نسخه‌برداری و ویرایش فنی: آیدا زرگران

طرح جلد: سید پارسا بهشتی شیرازی

حروفچینی: فاطمه سادات میرصانع

نسخه‌خوانی: سارا عراقی

صفحه‌آرایی: علی‌اکبر حکم‌آبادی

چاپ اول: ۱۳۹۲

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۶۵۰۰ تومان

چاپ و صحافی: مجاب

آدرس: خیابان توحید، ابتدای خیابان پرچم، پلاک ۲، طبقه ۲، انتشارات روزنه

تلفن: ۶۶۴۳۰۵۰۳ - ۶۶۵۶۷۹۲۵
نمابر: ۶۶۵۶۷۹۲۶

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۳۴-۴۶۹-۶ ISBN: 978-964-334-469-6

تمام حقوق برای ناشر محفوظ است

پیشگفتار

دامنه مطالعات و تحقیقات آیت‌الله دکتر سیدمحمد حسینی بهشتی به قدری گسترده و متنوع و درعین حال عمیق است که به‌راستی توصیف او به صفتی معین را دشوار می‌کند. تحقیقات ژرفاندیشانه در فلسفه اسلامی، فهم متون فلسفه غرب که با تسلط وی به زبان‌های انگلیسی و آلمانی بدون واسطه صورت می‌گرفت، دانش تحلیلی او از تاریخ اسلام و جهان، آشنایی با تاریخ و فلسفه علم، مطالعات گسترده در زمینه علوم اجتماعی و انسانی نوین، دانش عمیق در فقه و اصول آن و تبحر در علوم حدیث، آن‌چنان در آثار به‌جای‌مانده از او متجلی است که زبان را در مقابل توانمندی‌هایی که طی عمر کوتاه پنجاه‌وسه ساله‌اش کسب کرده، به تحسین وامی‌دارد. اما گزاف نیست که مهم‌ترین دغدغه فکری وی را فهم قرآن و یافتن راه‌های عمل به آن در زندگی شخصی و اجتماعی بدانیم. به همین سبب است که استناد

به قرآن و تکیه بر استدلال‌های قرآنی، تقریباً بر همه گفتارها و نوشتارهای او سایه افکنده است.

اهتمام به قرآن‌پژوهی و تلاش برای هموار ساختن راه انس با کلام وحی برای مخاطبانش، بهشتی را به برگزاری جلسات تفسیر قرآن سوق داد. درس‌گفتارهای در مکتب قرآن، مجموعه دو دوره تفسیر قرآن است. نخست، دوره تفسیری که در سال‌های ۱۳۴۹-۱۳۴۴ در مرکز اسلامی هامبورگ که به عنوان مدیر آن به خدمت اشتغال داشت، انجام شد و آیات سوره‌های اعراف، انفال، توبه، یونس، یوسف، کهف، طه، انبیاء و دهر در آن توضیح داده شده است. پس از بازگشت به ایران در سال ۱۳۴۹ نیز به درخواست گروهی از علاقه‌مندان، جلسات تفسیر قرآن در شب‌های یکشنبه به طور سیار در خانه‌های فعالان و مبارزان آن زمان برگزار شد که برای مصونیت از حساسیت سازمان اطلاعات و امنیت (ساواک)، با نام و پرچم سبز «مکتب قرآن» تشکیل می‌شد. این دوره تفسیر از بحثی درباره روش و مبانی تفسیر، آغاز و سوره‌های حمد، بقره و آل عمران را در بر می‌گیرد. سرانجام با فشار ساواک، آن جلسات تعطیل شد. نام‌گذاری این مجموعه با توجه به آن سابقه تاریخی صورت گرفته است.

درباره این مجموعه، تذکر چند نکته ضروری است:

- از آنجا که جلسات به صورت درس‌گفتار بوده، از مخاطبان خواسته می‌شده است که در مباحثات مشارکت فعال داشته باشند و با

مطالعه آیات و روایات مربوط و نیز طرح سؤالات خود، به شکل کار کلاسی در برگزاری جلسات مشارکت کنند.

- مخاطبان دوره تفسیری آلمان غالباً از ایرانیان ساکن آن دیار اعم از بازرگانان، دانشجویان و ایرانیان مقیم، و مخاطبان دوره تفسیری ایران شامل بازاریان مبارز، دانشجویان، طلاب و دیگر علاقه‌مندان به فهم قرآن بوده‌اند. طبیعی است که سطح مباحث متناسب با مخاطبان انتخاب می‌شده است.

- شیوه تفسیری به کار گرفته‌شده به لحاظ روش دسته‌بندی و اهمیت مباحث، مشابهت زیادی با روشی که استادش، مرحوم علامه طباطبایی در المیزان استفاده کرده است، دارد. براین اساس، هنگام بحث درباره هر موضوع، سعی می‌شود آیات مرتبط از سوره‌های دیگر هم کندوکاو شود.

- رویکرد بهشتی به زیست مسلمانی را باید بیش از هرچیز، قرآن‌محور دانست. در اینجا نمی‌خواهیم خوانشی تاریخمند را از اندیشه وی ارائه کنیم؛ ولی شاید بتوان آن را متأثر از جریان بازگشت به قرآن دانست که تلاش می‌کرد عواقب مهجور ماندن قرآن در مباحثات دینی و غلبه اتکا به روایات در معارف شیعه را بازنمایاند و در جهت تجدید انس عالم و عامی با کتاب الهی قدم بردارد. چنانچه در جای‌جای مباحث تفسیری مشاهده خواهید کرد، شهید بهشتی نیز آغاز عقب‌ماندگی مسلمانان را از زمانی می‌داند که از بهره‌گیری از کلام وحی با زبان فطرت بازداشته

شدند. براین اساس، با وجود احاطه کافی به سنت تفسیرنویسی، هدف بنیادین درس‌گفتارهای تفسیری وی، بازگرداندن انس با فهم دین از طریق قرآن است و نه ورود به مباحث پیچیده و فنی مفسران سلف.

• نخستین جلسه تفسیر در ایران، به شرح و توضیح روش تفسیر قرآن و مقاصد مورد نظر بهشتی در مبادرت به این کار اختصاص داشت که متأسفانه به‌رغم تلاش‌های بسیار، نوار صوتی آن یافت نشد. باید توجه داشت که آن سال‌ها مصادف است با رواج دین‌شناسی‌های غیرعلمی و گاه التقاطی و دسترسی به آن گفتار می‌توانست در فهم بستر معرفتی تفسیر حاضر بسیار مفید باشد. خوشبختانه در همان ایام، شهید حجت‌الاسلام علی‌اکبر اژه‌ای مصاحبه‌ای درباره روش برداشت از قرآن انجام داده که پیش از این هم به‌طور جداگانه توسط بنیاد نشر آثار و اندیشه‌های شهید آیت‌الله دکتر بهشتی منتشر شده و در مجموعه پیش رویتان به پیوست آمده است.

• یکی از ویژگی‌های شهید بهشتی این بود که برای ایراد سخن در هر مجلسی که حضور می‌یافت، حتی اگر در قالب سخنرانی عمومی مانند آنچه پس از پیروزی انقلاب اسلامی مبادرت می‌ورزید بود، یادداشت تهیه می‌کرد. خوشبختانه بخشی از یادداشت‌های وی برای جلسات تفسیر به دست آمد که در متن و پانویست گفتارها از آنها بهره برده‌ایم.

• توجه شهید بهشتی به فارسی‌گویی و فارسی‌نویسی در ادبیات دینی موجب شد که به برگردان دقیق و فصیحی از قرآن به فارسی دست یازد و ترجمه تعداد قابل توجهی از آیات را از جزءهای اول نگاشت. افسوس که وقوع انقلاب و فقدان زودهنگام وی، اتمام این کار سترگ را ناتمام گذاشت. باین‌همه، در تنظیم متن حاضر از همان نگاشته‌ها نیز سود جسته‌ایم.

در اینجا ضرورت دارد به نکته مهمی توجه دهیم و آن این‌که برای فهم دیدگاه‌های قرآنی شهید بهشتی، بایسته است که پژوهشگران عزیز به مطالعه اثر حاضر بسنده نکنند و به دیگر آثار آن اندیشمند گران‌قدر، به‌ویژه آثار مرتبط با قرآن مانند حج از دیدگاه قرآن، پیامبری از نگاهی دیگر، بانکداری، ربا و قوانین مالی اسلام، خدا از دیدگاه قرآن، شناخت از دیدگاه قرآن، ترجمه تاریخ قرآن اثر تئودور نلدکه (در دست انتشار) و حق و باطل از دیدگاه قرآن نیز مراجعه کنند.

با این امید که مجموعه درس‌گفتارهای تفسیری در مکتب قرآن به یاری خداوند مهربان به‌زودی انتشار یابد، در کتاب حاضر، برای آشنایی مخاطبان با نگاه شهید بهشتی، تفسیر سوره حمد را تقدیم علاقه‌مندان به اندیشه‌های ایشان می‌کنیم.

بنیاد نشر آثار و اندیشه‌های

شهید آیت‌الله دکتر بهشتی